№ 52. ԴԵԿՏԵՄԲԵՐԻ 26. 1874 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐԻ 26.-№ 52.

ԵՐԿՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 5 րուբլ, կէս տարվանը 3 րուբլ։

Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը և պ. Ղ[illegible] խանութում.

Օտարաքաղաքացիք դիմում են ուղղակի Тифлисъ, Редакція „Мшакъ.“

Խմբագրատանը բաց է առաւօտեան 9—12 ժամ (բացի կիրակի և տօն օրերից).

Յայտարարութիւնները ընդունվում են ամեն լեզվով.

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր բառից մի կոպէկ.

PAYS ÉTRANGERS

S'adresser pour les annonces et les abonnements à MM. BOUËT et C-o (Office de publicité) 23, rue de la Chaussée-d'Antin. PARIS.

Գալու 1875 Թուին «ՄՇԱԿ» Կը հրատարակվի նոյն պրոգրամով. Տարեկան գինը 5 րուբլ կէս տարվանը 3 ր. Բացի խմբագրութիւնից կարելի է գրվել և պ. Ծ[illegible] խանութում. Օտարաքաղաքացիք թող դիմեն այս հասցէով въ Тифлисъ въ Редакцію газеты „Мшакъ.“

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Վիճակագրութեան նշանակութիւնը. — Մեր քաղաքային գործերը. Նամակ Ալեքսանդրապոլից. Նամակ Շամախուց. Նամակ Շուշուց. Ներքին լուրեր. — Արտաքին տեսութիւն. Քաղաքական տեսութիւն. Նամակ Կոստանդնուպոլսից. — Նամակ Լոնդոնից. — Յայտարարութիւններ. — Ցանկացողաց — Բանասիրական. Նամակ Փարիզից.

ՎԻՃԱԿԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՆՇԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

Վիճակագրական գիտութիւնը մեծ նշանակութիւն ունի մի ժողովրդի նիւթական և բարոյական դրութիւնը հասկանալու համար։

Թւանշանները, երբ նրանք ճիշդ են, աւելի ճառախօսող են, քան ամեն փիլիսոփայական դատողութիւնները։

Գիտութիւնը հետազօտում է մի ժողովրդի ոչ թէ միայն նիւթական և բարոյական դրութեամբ, բայց և ամեն երևոյթներով որք մի ամբողջ երկրի կամ մի քաղաքի ազգաբնակութեանն են վերաբերում։

Մենք օրինակ ասում ենք՝ մեր ժողովուրդը աղքատ է։ Այդ մենք գիտենք մօտաւորապէս, բայց դեռ ևս ոչ ոք չէ հաշուել թէ որքան մեր հասարակութեան մէջ կան գրել ու կարդալ գիտացողները, և որքան է գրել ու կարդալ չը գիտացողների թիւը։

Մենք գիտենք որ մեծ նշանակութիւն ունի մի հասարակութեան կանանց և տղամարդիկների համեմատական թիւը, — բայց մեր հասարակութեան մէջ մեզ անյայտ է այդ համեմատական թիւը։

Մենք հասկանում ենք թէ մի հասարակութեան մէջ փոքր բան չէ ճիշդ տեղեկութիւն ունենալ զանազան պարապմունքների վրա, արուեստների բազմատեսակ լինելու վրա, թէ որքան անձինք ամբողջ ազգաբնակութեանից ծառայողներն են, ինչ է արհեստաւորների, վաճառականների և այլ պարապմունքների քանակութիւնը, ինչ է բոլորովին պարապմունք չունեցողների թիւը, ինչ է մի ժողովրդի պըսակված և անպսակ մարդիկների թիւը, ինչ է իւրաքանչիւր մարդու տարեկան եկամուտը, — բայց բոլորի մասին մեր երկրի վերաբերութեամբ մենք ոչինչ տեղեկութիւն չունենք։

Փոքր նշանակութիւն չունի գիտութեան համար և ժողովրդի առողջութեան հարցը։

Վերառնենք, օրինակ, Թիֆլիս քաղաքը։ Մենք լսում ենք մօտաւորապէս որ Թիֆլիսում ամենից շատ պատահում է այս և այն հիւանդութիւնը, որ լինում է մարմնի այս և այն այլանդակութիւնը, — բայց ճիշդ, թըւանշաններով ցոյց տուած տեղեկութիւնները բնակիչների առողջական դրութեան վրա՝ մենք չունենք, և այլն....

Մեզ մօտ դեռ եղած չեն երբէք վիճակագրական գրութիւններ, եղած չէ ժողովրդագրութիւն ոչ ամբողջ երկրի, ոչ էլ Կովկասի մայրաքաղաքի, Թիֆլիսի վերաբերութեամբ։

Մեզ մինչև անգամ՝ ճշդութեամբ յայտնի չէ Թիֆլիսի բնակիչների թիւը։

Եւրոպայում վիճակագրական գիտութիւնը հասել է այն հանգամանքին, որ ամենից արգիւնաւոր է մի մեծ քաղաքի մէջ վիճակագրական տեղեկութիւնները հաւաքել՝ միօրական ժողովրդագրութիւն անելով։

Այս տեսակ ժողովրդագրութիւնները եղել են՝ Փարիզում, Բերլինում, Բրիւսէլում, Վիեննայում, Ս. Պետերբուրգում և այլն։

Այս տեսակ վիճակագրութեան օգուտը այն է, որ գիտութիւնը ստանում է քաղաքի բնակիչների թէ քանակութեան, թէ դրութեան վրա մի ամբողջ գաղափար։ Ինչպէս յայտնի է մի քաղաքի, մանաւանդ մի մեծ քաղաքի բնակիչների թիւը, միշտ նոյնը չէ լինում՝ մի քանիսները գնում են միւսները գալիս են. բացի սրանից տարվայ այլ և այլ եղանակներում բնակիչների թիւը մի քաղաքի մէջ տարբեր է լինում՝ օրինակ ամառը նուազվում է, ձմեռը աւելանում։ Եթէ այդպիսի ժողովրդագրութիւնը տևէր մի քանի ամիս, կամ մի քանի շաբաթ, հասկանալի է որ մի քաղաքի անդադար եկող գնացող բնակիչների հաշւելում աւելի շատ սխալներ պէտք է անէինք, քան թէ եթէ մի օրվայ մէջ հաշւենք ամբողջ քաղաքի ազգաբնակութիւնը։

Հասկանալի է որ այդ տեսակ ժողովրդագրութիւնը մեծ ծախսեր է պահանջում և մանաւոր մարդիկների ոյժից վեր է։ Հասկանալի է նոյնպէս որ գիտութիւնը այս դէպքում գործնական կողմից չէ կարող բաւականանալ իր սեփական միջոցներով՝ այդտեղ հարկաւոր է մի ամբողջ կազմակերպութիւն, մարդիկների մեծ բազմութիւն և ամեն երկրում գիտնականները ժողովրդագրութիւնը անելով, դիմած են կառավարութեան օգնութեանը։

Եթէ միօրական ժողովրդագրութիւնը միացած չը լինէր ահագին ծախսերի, կարելի էր ոչ թէ միայն մի քաղաքի, բայց և ամբողջ երկրի ազգաբնակութիւնը մի օրվայ մէջ հաշւել։ Մինչև այժմ աջողվել է միայն առանձին քաղաքների միօրական ժողովրդագրութիւն անել։

Մեր երկրի մէջ, մանաւանդ Թիֆլիսի պէս մեծ քաղաքի մէջ, այդ տեսակ ժողովրդագրութիւն անհրաժեշտ կը լինէր և նոր լոյս կը գցէր մեր թէ նիւթական, թէ բարոյական, թէ առողջական դրութեան վրա. նա կառաջարկէր գիտութեանը անգին նիւթեր, որոնցից գիտութիւնը կարող էր դուրս բերել մեր քաղաքի դրութեան վրա նշանաւոր հետևանքներ։

Ի հարկէ մենք անկարող ենք անել այս մեր սեփական, մասնաւոր ոյժերով, այդ անկարող է անել մի խումբ տեսական և գործնական հմտութիւններ ունեցող գիտնականների, առանց կառավարութեան թոյլտուութեան և օգնութեան....

Սորա համար հարկաւոր է նշանակել մի մասնաժողով թէ տեսական վիճակագրական հմտութիւններ ունեցող, թէ գործնականապէս ժողովրդագրութեան հետ ծանօթ անձինքներից, որ պատրաստութիւններ կը տեսնէ, տպել կը տայ առանձին թերթիկների վրա այն բոլոր հարցերը, որոնց պէտք է պատասխանէ իւրաքանչիւր բնակիչը, կորդէ քաղաքի այլ և այլ մասերում կառավարիչներ, կամ կարգադրահներ, որոնք իրանց կողմից կունենան վարձած օգնականներ կամ հաշւողներ, որոնք մի օրվայ ընթացքում կը տարածեն ժըշված թերթիկները իրանց յանձնված քաղաքի մասում և ստացած վիճակագրական տեղեկութիւններ պարունակող այդ բոլոր թերթիկները կը հաւաքվին մի կենդրոնական տեղ և յետոյ գիտնականները կը մշակեն նրանց և կը դուրս բերեն այն հետևանքները, որք հարկաւոր են գիտութեան համար։

Ի հարկէ այդ տեսակ գործի համար անհրաժեշտ է թէ նահանգական թէ քաղաքային վարչութեան օգնութիւնը։

Վերջացնելով այդ յօդվածը մենք ուրախութիւն կունենանք յայտնել մեր կարդացողներին, որ ինչպէս լսում ենք, մի խումբ գիտնականների, կամաւոր անձինքների օգնութեամբ, դիտաւորութիւն ունեն եկող յունվար ամսին իրագործել այդ ժողովրդագրութիւնը Թիֆլիսում, և դիմելու են կառավարութեանը, նրանից այդ գործի մէջ օգնութիւն խնդրելու համար։

Այդ բանի մասին մենք դեռ ևս կը խօսենք։

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՆԱՄԱԿ ՓԱՐԻԶԻՑ

Դեկտեմբերի 8.

Նորերս ձեռքս ընկաւ մի բրօշիւր այս վերնագրով՝ „Յայտարարական Թղթակցութիւն Սարգիս վարդապետի Թէոդորեան ընդ Գէորգ Հիւրմիւզ Աբբայի Մխիթարեան, յաղագս ճշմարտութեան և արդարութեան, վասն անբիծ հաւատոյ Հայաստանեայց եկեղեցւոյ սեմ, և վասն իրաւանց որբ և աղքատ մանկանց ազգիս հայոց հասարակաց, որ ի Մուրատեան վարժարանի.“ քաղեալ ի Թուղթ «Արշալոյս Արարատեանի»։ Տպագրութեան տեղը հաւանական է, որ Զմիւռնիան լինի։

Այս բրօշիւրը ինչպէս վերնագրից էլ երևում է պարունակում է իր մէջ Հայր Սարգիս Թէոդորեանի երկու նամակ, և մի նամակ Հայր Գէորգ Հիւրմիւզ Մխիթարեան Աբբայի իբրև պատասխան Հայր Թէոդորեանի «Թղթակցութեան»։ Զը նայելով բազմավաստակ Թէոդորեանի խորին ծերութեան, չի դադարում ազգի մասին մտածելուց և կարողութեան չափ հոգալուց։ Նորա ազգասէր բնաւորութիւնն էր, որ սորանից իրան այդ նամակները գրել Մխիթարեան Աբբային 1872—1873 Թուականներում Հասունյ Պապի անսխալականութեան և մանաւանդ Մուրատեան վարժարանի հարցի վերաբերութեամբ։ Այս «յայտարարական Թղթակցութիւնը», հրատարակած լինելով արդէն «Արշալոյս Արարատեանի» մէջ և առանձին բրօշիւրով, անշուշտ շատերին յայտնի է. բայց որովհետև այսպիսի խնդիրներ, քաղաքական լեզւով խօսելով, օրուայ գործերի կարգին են վերաբերում, այս պատճառով աւելորդ չը համարինք դեռ ևս չը լսողներին լսեցնել, իսկ վաղուց լսողներին կրկնել...

Թէոդորեան վարդապետը, լինելով երբեմն Մխիթարեանց միաբան, ամէնից լաւ կարող է գիտենալ և պատմել Մխիթարեանց պատմութիւնը հայոց եկեղեցու ուղղափառութիւնը պաշտպանելու մասին ընդդէմ Հասունյ Պապի, որի կողմից մեր եկեղեցին համարվում է հերետիկոսական։ Առաջին անգամը չէ այս, որ հայր Սարգիսը առաջարկում է Մխիթարեանց թոթափել իրանցից պապական լուծը և գնալ այն ճանապարհով, որով ընթացաւ ինքը Մխիթարը — հիմնիչ և սահղծիչ այդ աշխատասէր միաբանութեան և նոյնպէս մի քանի նորա արժանաւոր ժառանգները։ Այս առաջին անգամը չէ, որ Թէոդորեանը բողոքում է Մխիթարեանց վարմունքի դէմ Մուրատեան վարժարանի վերաբերութեամբ, որի իրոք սահղծիչը, յառաջ մղողը ինքը հայր Թէոդորեանն էր. և մեզ դրաւող ու կարևոր մասը յիշեալ «Թղթակցութեան» հէնց այդ է, ուստի աւելորդ չեմ համարում քաղուածքներ անել նոյն նամակներից, որով հեղինակի ոգին պահպանելով լաւ գաղափար կը ստանանք յիշեալ խնդիրների ակնթով, մանաւանդ Մուրատեան վարժարանի մասին, որի հարցը աւելի քնում քան թէ զարթնում է։

Պապը իր անսխալութիւնը յայտնի քարոզելով, նորից մարմաքեց այն ճշմարիտ քրիստոնեայ սըրտերը, որոնք Աւետարանի ոգին լաւ ըմբռնելով, ոչ թէ անսխալականութիւնը, այլ և հին պապական իշխանութիւնը անգոսնում էին։ Ահա թէ ինչ է ասում հայր Թէոդորեանը սըբայ Հիւրմիւզին այդ մասին.... „Մխիթարեալ եմ սրդ չափաւորապէս, զի հաւանեալ ձեր ճշմարտութեան և արդարութեան ոչ հաւանեցայք հաստատել զպաշտօնութիւն և զանիրաւութիւն՝ զանսխալութիւն և զամբարհաւաճութիւն սեռն Պապին Հռովմայ...

„Մնայ ձեզ այսուհետև ջնջել զյանցանս ձեր զոր յոչ կամաց և ընդդէմ խղճի մտաց արարէք դուք երբեմն, զսուտ և զանիրաւ յայտարարութիւնդ ասեմ, որ առ Պապն Հռովմայ....

„Պարտ է ձեզ արդ առնել զյայտարարութիւն մի վասն ուղղափառ դաւանութեան և առաքելական արարողութեանց Հայաստանեայց եկեղեցւոյ ի գիտութիւն Պապին և համօրէն եպիսկոպոսաց նորա...“

Խօսելով Հռոմայ վերջին ընդհանուր ժողովի և աշխարհական իշխանութիւնը Պապի ձեռքից խլելու մասին՝ Իտալիայի Թագաւորի ձեռքով, շարունակում է... „Ահա ձեզ դէպ ժամանակ յընկենուլ ի ձէնջ զլուծ պապին և ի կատարել զուխտս ձեր ըստ նպատակի Մխիթար Աբբային, ի լուսաւորել զազգս հայոց... ուսուցանել նմա զպատուէր Քրիստոսի. զսէր ընկերին, և ոչ զպատուէր Հռովմայ Պապին, զխծբիծս հակառակութեան և զմիմեանս ատելութիւն... Այսպէս արդէն խօսքը դարձնելով դէպի Մուրատեան և Ռափայէլեան վարժարանները, յառաջ է տանում այսպէս...

„Ահա ձեզ դէպ ժամանակ ի լնուլ զպարտս ձեր ըստ գիտաւորութեան հանգուցեալ բարերարաց՝ Եդուարդ Ռափայէլի և Սամուէլ Մուրատի, ի լուսաւորել զազգս հայոց... ուսուցանել նմա զկարեւոր գիտութիւնս և զկենցաղօգուտ արուեստս... մանաւանդ յայսմ ժամանակի, յորում փափագի նա գիտութեան և կարօտի օգնութեան արծաթոյ, զոր ունիք դուք ի ձեռին դրամ բաւական իբրև չորս միլիոն (ռփ) հրիտակն, թողեալ կտակաւ ի վերայիշեալ բարերարաց վասն դպրոցաց որբ և աղքատ մանկանց հայոց հասարակաց առանց ինչ խտրութեան....

Յետոյ անցնում է վարդապետական խօսքերով և խրատներ է տալի Մխիթարեաններին, որ սակայն սկսուած եմ դարձեալ քաղել, պատճառ՝ բովանդակութիւնը պատմելով չի ունենայ ազդեցութիւն ընթերցողի վրա... ուստի թոյլ տուեցէք արտագրեմ... „Միացարուք ընդ համազգի եղբարս ձեր, ընդ որդիս Հայաստանեայց եկեղեցւոյ... Եթէ երկնչիք դուք ի նզովէն Պապին... յուշ լիցի ձեզ նզովն նորա առ Թագաւորն Իտալիոյ՝ առ Վիկտոր Էմմանուէլ, Թողից ասել զազգեցութենէ նորին առ հակահասունեանս և առ միաբանսդ, որք ի Պօլիս և գնացից նոցա զի անարգեն նոքա զգլուխն իւրեանց զՊապն, հեստելով հրամանք նորա և յարգեն զոտս նորա պահելով անտի զկախումն իւրեանց... Զանազան համեմատութիւններ անելով և յիշելով Մխիթարեան միաբանից ոմանց արհամարհանքը դէպի Պապը որոնք այժմ եթէ կենդանի լինէին, սրտով կըցանկանային զարժանին առնել, աւելացնում է...

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՄԵՐ ՔԱՂԱՔԱՑԻՆ ԳՈՐԾԵՐԸ

Ինչպէս ընթերցողը կարդացած կը լինի մեր ներքին լուրերի մէջ, Թիֆլիսի ձայնաւորների ժողովը նշանակել է դեկտեմբերի 22-ին մի մասնաժողով եօթ անձինքներից բաղկացած, որին յանձնել է մշակել քաղաքային դումայի վարչութեան կազմակերպութեան հարցը և որոշել պաշտօն վարողներին սահմանելու ռոճիկը: Երբ որ մասնաժողովը կը վերջացնէ իր աշխատութիւնները, նա կը ներկայացնէ իր աշխատութիւնների արդիւնքը ձայնաւորների ընդհանուր ժողովին: Այդ վերջինից կախված կը լինի, ինչպէս և վճռվեցաւ վերջին նստի մէջ, առաջարկել թէ քաղաքային քարտուղարի, թէ վարչութեան անդամների կանդիդատներին:

Շատերից լսում ենք հետևեալ դատողութիւնները՝ եթէ վարչութեան անդամներին փոքր ռոճիկ նշանակված կը լինի, այն ժամանակ ո՞վ գիտէ ինչ մարդիկ կը մանեն վարչութեան մէջ, այն ինչ օրինաւոր ռոճիկ նշանակելով, կարելի է յուսալ որ օրինաւոր մարդիկ յանձն կառնեն այդ պաշտօնները, իրանց պարապմունքներն անգամ թողնելով: Մենք ըստ սկզբին համաձայն ենք այդ մտքի հետ, և մեր կողմից համարձակվում ենք խորհուրդ տալ մասնաժողովի անդամներին՝ չը խնայել նիւթական միջոցները օրինաւոր ռոճիկ նշանակելով քաղաքային այն պաշտօնեաներին, որոնց վրա պէտք է լինի գործերի բոլոր ծանրութիւնը, որոնք եղծմաբար պիտի վարեն իրանց պաշտօնը և կարողանային փոքր 'ի շատէ իրանց ապահոված համարել, որպէս զի ամբողջութեամբ նուիրէին իրանց անձը միայն այդ պարապմունքին: Մի և նոյն ժամանակ մասնաժողովը չը պէտք է մոռանայ որ աւելի արդար կը լինէր՝ թէ վարչութեան գլխաւոր անդամին (քաղաքագլխի տեղակալին), թէ մնացած անդամներին, թէ քաղաքային քարտուղարին տուած ռոճիկը միաչափ լինին և ոչ թէ մէկին աւելի, միւսին պակաս: Ըստ սկզբին այդ այդպէս պէտք է լինէր և գործնականապէս ամեն հասարակութեան մէջ այդ ուղիղ է... բայց մեր հասարակութեան վերաբերութեամբ դժբաղդաբար այդ տեսակ պաշտօններին նշանաւոր ռոճիկ սահմանելը կարող է արգելք ներկայացնել օրինաւոր մարդիկների պաշտօնի մէջ մնալուն: Մեզ մօտ այդպիսի բան երկսայրի զէնք է....

Մեզանում հասարակական կարծիքը դժբաղդաբար չէ հասել դեռ ևս բարոյական զարգացման այն աստիճանին, որ հասարակական գործերի մէջ կողմը թողնէր ազգականութիւն, հովանաւորութիւն, կողմնապահութիւն, անձնական նպատակներ: Մեզանում երբ մի որ և է պաշտօն փոքր ապահովութիւն է ներկայացնում, այն ժամանակ բարի մարդիկ թողնում են կատարեալ ազատ մրցութիւն ամեն մարդուն այն պաշտօնին հասնելու համար, իսկ երբ որ նշանաւոր ռոճիկ կայ, այն ժամանակ ամենայայտնի հարստահարողներ ոչ մի միջոցի առաջ չեն կանգնում՝ կամ իրանց ձեռքը գցելու այդ պաշտօնը, կամ գոնէ կարգել այդ պաշտօնների վրա իրանց հաւատարիմ արբանեակներին: Ինչպէս որ ամեն տեղ երկրում քանի որ վարձը մեծ է, այնքան յոյս կայ որ օրինաւոր մարդիկ կը մանեն պաշտօնի մէջ,— մեզանում ընդհակառակն՝ քանի որ ռոճիկը աննշան է այնքան յոյս կայ որ կը մանեն պաշտօնների մէջ օրինաւոր անձինք, որովհետև անխիղճ անձինքների համար չարժէ ձգտել այդ տեսակ չնչին բանին, իսկ քանի որ մի հասարակական պաշտօնի վարձը մեծ է, այնքան յոյս կայ որ նա սեփականութիւն կը դառնայ մեր հասարակութեան հարստահարող մասի....

Որովհետև քաղաքային քարտուղարի և վարչութեան անդամների համար կանդիդատներ առաջարկելը կախված կը լինի ընդհանուր ժողովից, մենք աւելորդ չենք համարում նկատել այստեղ որ մեր ձայնաւորների մի քանիսը բոլորովին հասկացողութիւն չունեն ընտրողական սկզբի գլխաւոր հիմունքի և ոգու վրա:

Ես կը յիշեմ այստեղ ձայնաւոր Զ. Ակելլի ձառը քաղաքագլխին ընտրելու ժամանակ, Գ. Իզմիրով և Ա. Զուբալով ձայնաւորների դեկտեմբերի 22-ին նստի մէջ յայտնած կարծիքները: Այդ բոլոր պարոնները կարծում են որ քաղաքային գործի կանոնաւոր և օրինաւոր ընթացքի և աջող գործունէութեան համար հարկաւոր է գլխաւորապէս աչքի առաջ ունենալ այն անձանց, որք արդէն փորձ են վարչութեան գործակատարութեան մէջ, որք իրանց սեփականացրած են գործերի մեքենայութիւնը, բուտինը....

Նոյն կարծիքը յայտնել է և պ. քաղաքագլուխը քաղաքային քարտուղարի վերաբերութեամբ:

Մենք համարձակվում ենք համաձայն չը լինել այդ կարծիքների հետ, որովհետև նոքա հակառակ են թէ ընդհանուր ընտրողական սկզբին, թէ մասնաւորապէս ռուս ընդհանուր քաղաքային կանոնադրութեան:

Որտեղ որ գործ դրած լինէր ընտրողական սկիզբը, նա ոչ մի տեղ միացած չէ ծառայութեան երկար պայմանաժամի հետ: Ժամանակամիջոցները լինում են կարճ, ուրեմն ընտրողական օրէնսդրութիւնը միշտ աչքի առաջ է ունեցել նոր ուժերի որքան ներելի է յաճախ փոփոխելը, պաշտօնների մէջ նոր, թարմ, մաքուր ուժերի մտնելը....

Սորանով զանազանվում է ընտրողական սկիզբը այն կառավարչական սկզբից, որտեղ մարդիկը ոչ թէ ընտրվում են պաշտօնների վրա, այլ նշանակվում են:

Նոքա, որոնք քարոզում են՝ գործի մեքենայութեան, հին գործակատարութեան հետ ծանօթութիւն, հին փորձ, վերջապէս այն, որ անուանում են բուտին,— մոռանում են որ և մեր քաղաքային կանոնադրութեան մէջ պահպանված է ընդհանուր ընտրողական սկզբին համեմատ գաղափարը, որ մեզ մօտ էլ՝ քաղաքագլուխը ընտրվում է չորս տարով (յօդ. 94) որ նոյն յօդվածի հիման վրա վարչութեան անդամները թէև ընտրվում են չորս տարով, բայց երկու տարից յետոյ նրանցից կէսը դուրս է գալիս պաշտօնից վիճակով (թէև կարելի է դարձեալ նոյն մարդիկ ընտրել), որ քաղաքային քարտուղարը ընտրվում է դումայից նշանակված պայմանաժամով, որ նշանակում է թէ չորս տարից պակաս էլ կարող է լինել նրա ծառայութիւնը:

Այդ բոլոր նշանակում է թէ օրէնսդրութիւնը կամենում է ընտրողական սկզբի հետ միացնել անընդհատ շարժում և ոչ թէ բուտին, անշարժութիւն....

Գ. Ա.

ՆԱՄԱԿ ԱՑԳԵՀԱՏԻՑ

Եթէ մի հայեացք դարձնենք Լօռու բոլոր գիւղերի հովիտների և տափարակների վերա, առհասարակ կտեսնենք, որ միշտ նոքա խեղճ անձինք են, որք վաշխառուների, բանակալների վատ վարմունքից ստիպուած, անցուցանում են իւրեանց կեանքը չօլում, քնելով չոր քարերի վերա, որ կարողանան պահպանել և սովի ձեռքից ազատել իւրեանց որդոցը:

Այսպէս մի քանի տարի անցկացնելով, խեղճ նոքարը, ձեռք բերելով մի քանի անասուններ, այլ ևս չէ ծառայում անասնատիրոջը, յոյս դնելով որ կարող է իւր քրտինքով ձեռք բերած անասունների տուրքով կերակրվել, բայց քամբաղ տարար տարի չէ անցնում, նորա ձեռքից խըլում է անողորմ դաբաղ անուանած ցաւը և ձըգում է կրկին նորան իւր առաջուայ դրութիւնից վատ դրութեան մէջ: Վատ դրութիւն ասելս այս է: Նա առաջ երիտասարդ էր, ամենայն ցաւ և տանջանք համբերութեամբ կրում էր, իսկ այժմ ձեռն ու ոտը կորած, ծերացած, այլ ևս չէ կարողանում ծառայել, ուստի սովից ստիպուած ստրուկութեան դառն լուծը վերցնելով իւր ուսին, դիմում է մեր հարուստ բանակալներին, խնդրելով մի թաղար հաց կամ մի երկու մանէթ այն պայմանով, որ միւս տարին երկպատիկ հատուցանէ:

Տարին լրանալուն պէս, հարուստը բեխերը ոլորելով, ուրախացած, որ իւր ձեռքի տակին ունի ստրուկներ, ամենայն օր դուռը կտրում է մեծ մեծ բղաւելով «տուր իմ պարտքը, տարին անցկացաւ, երկու թաղար դառաւ, կամ պայմանագիրդ փոխիր, թէ չէ ես գիտեմ, ինչ կանեմ»: Խեղճ պարտականը ոտները ընկած, խնդրում է որ թողու այս տարի ևս, այժմ ձեռին ոչինչ չունի և ստիպուած նորոգում է պայմանագիրը, գլխին գրելով երկու թաղար հաց: Այս չքաւորութիւնից ստիպուած մինչև վիզը թաղվում է խեղճ պարտապանը պարտքում, որին տարիներով զոհ են լինում նորա դեռահաս որդիքը:

Արիւն ծծող հարուստների վերա խօսելս, թողնելով միւս անգամի,— այժմ կխօսեմ վերոյիշեալ դաբաղ անուանած ցաւի վերա:

Այս ցաւը պատահում է աւելի գարնան ժամանակը:

Ընկնող կենդանիքներից մի քանիսը ընկնում են ոտից և մի քանիսը բերանից: Ոտից նոր ընկնող կենդանու պճղները սկսում են փոքր առ փոքր ուռչել, յետոյ սմբակը և ապա բոլոր անդամները:

Իսկ այն կենդանիքը, որք բերանից են ընկնում, ինչպէս յաճախ պատահում է տաւարներին և ոչխարներին, լեզուն սպիտակում է, վրէն փոքր բշտիկներ են դուրս գալի, քիթը կալնվում, աչքերը պղտորվում և կենդանին լղարում, կերակրից ընկնում, այնպէս որ օրէնը մի փունտ խոտ հազիւ է ուտում:

Ինչպէս նկատողութիւնները ցոյց են տուել, այս ցաւը պատահում է առաւօտները, երբ թոյնաւոր խոտերը արտադրում են իւրեանցից թունալի ցօղ: Տաւարը որ ման է գալի այս ցօղում, այն թոյները մտնում են պճղների արանքը և այնտեղից ներգործում են մազային երակներին, որք թոյնը ստանալով տարածում են բոլոր անդամների և մարմնոյ մէջ, ուռցնելով կենդանուն և չթողնելով մանգալու, որը ամբողջ շաբաթներով և ամիսներով վայր ընկած է լինում: Իսկ բերանից ընկնողը նորանից է, որ արածում է այս թոյնալի ցօղոտ խոտը, թոյնը խառնվում է թուքի հետ և ներգործում է մազային երակներին որոնք ուռցնում են բերանը և բողազը:

Այս ցաւի առաջը առնելու համար հարկաւոր է տաւարը դուրս չը թողնել առաւօտները մինչև արեգակի ծագելը և թոյների գոլորշիանալը: Նոր ընկնող կենդանու բերանը դեռ չուռած, իսկոյն

«ոչ կամիմ զի թշնամի լիջիք դուք Պապին Հռովմայ, այլ կամիմ զի ազատ լիջիք դուք յիշխանութենէ նորա իբրև զՆերսէս Շնորհալին....

Այստեղ պատմում է, որ Ներսէս Շնորհալին Հռովմայ Պապից ճանաչուած էր հաւատով ուղղափառ, բայց նորա յաջորդները մոլեռանդ ունիթոռների և իրանց արբանեակների շնորհով համարուեցան և համարվում են հերձուածող և հերետիկոս: Այն արբանեակներից մինն էր և աղդատեաց տէր Բարսեղ մէկը ինչպէս և յիշում է հայր Թէոդորեանը, որի ագիտութիւնը խայտառակեց իտալերէն լեզուով հայր Գաբրիէլ Վ. Աւետիքեանը, ի յանդիմանութիւն հակառակորդաց:

Շարունակելով նամակը ցաւակցութիւն է յայտնում հայր Սարգիսը, որ Մխիթարեանք այսքան դասեր աչքի առաջ ունենալով, չեն կամենում ճշմարտութեան որդիք դառնալ, այլ երկու մտքով տատանվում են այս և այն կողմը, և որ չեն կամենում միանալ ազգի հետ և յաղթանակել թշնամուն ,,որպէս տեսաք աչօք մերովք, ասում է, առ Գերմանացիս և նոցին հակառակն առ Գաղղիացիս»: Եւ դարձեալ պատմագրների խօսքեր և ուրիշ խրատներ առաջ բերելով, պատմում է իր քաշած ցաւը և տառապանքը Մուրատեան վարժարանի կտակած գումարը ձեռք բերելու ժամանակ, որով վերջացնում է իր առաջին նամակը: Ահա իր խօսքերը... Հարցանեմ ձեզ թէ եղեալ իցէ երբէք ի միաբանութեանդ ոք, որ զամս եօթանասուն նուիրեալ իցէ զանձն ի բարութիւն ազգիս... հանդերձ վշտօք և արժանեօք՝ վիշտ ի ծովուց՝ զամս երկու, վիշտ ի տօթոյ Հնդկաց՝ զամս երկոտասան, վիշտ ի դատաստանաց՝ զամս չորեքտասան, վիշտ ի սուտ եղբարց՝ զամս երեսուն և արժանիք՝ երկերիւր յիսուն հազար (250,000) ֆրանք. Թող զերկու միլիօն ֆրանք զհրիտակ դըպրոցին, զոր մահուչափ աշխատութեամբ ի ձեռս բերէ և հարիւր օրեայ բանտարգելութեամբ պահպանէ.. միաբանութիւնդ կամի և հրամայէ նմա (ինձ) հրաժարիլ ի պահանջմանէ իրաւանց որբ և աղքատ մանկանց ազգիս հայոց, և զայն արծաթն, զոր ունի արդ միաբանութիւնդ ի ձեռին իւրում և զոր մատակարարէ ըստ հաճոյից իւրոց և վայելէ ևս...

Այսպիսի զօրաւոր խօսքերով պաշտպան է հանդիսանում որբ և աղքատ Հայաստանի որդոց մօտ յիսուն և հինգ տարեկան ծերունին, որ չը նայելով իր հեռաւոր տեղ—Փարիզում գտնուելուն աւելի մօտ է հոգւով հայ սրտերուն: Իսկ մեր ազգային վարչութիւնները,—սոքա վարում են Հայաստանի որդոց համար ամեն տեսակ գործոց պատրաստութիւններ, մի քանիսը հետևելով ֆրանսիական քաղաքականութեան,.. իսկ միւսները յաւիտենական աշխարհի քաղաքականութեան...,

Հայր Գէորգ Հիւրմիւզ աբբայի նամակը, որպէս պատասխան հայր Թէոդորեանի առաջին նամակի վարժարանի մասին, ոչինչ չէ յիշատակում, իսկ գումարների յիշատակելու հոտն էլ չը կայ, այլ առաւել կրօնական հարցերի մասին խօսելով, բաւականանում է, Թէոդորեանի պատուելի ցանկութիւնը ու ազգասիրական նախանձը գովելով և աւելացնում այս խօսքերը..... Եթէ յախուռն ոք փութալ կամիցի առանց իրօք օգտի՝ վնասելի մանաւանդ....

Թէոդորեան հայրը ստանալով այդպիսի չոր ու ցամաք պատասխան չի բաւականանում, այլ նորից գրում է մի ուրիշ նամակ դարձեալ նոյն աբբային, որի մէջ թէ առաջին նամակի նման կրօնական հարցեր յարուցանելով և թէ Մխիթարեանց մի քանիսի վարմունքը պատմում է: Այստեղ էլ քաղենք ուշադրութեան արժանի տողերը, առաւել վարժարանի մասին: Աստանօր ի դէպ և կարևոր համարեմ յիշատակել զնշանաւոր նամակն կտակատար որդւոց հանգուցեալ բարերարին Սամուէլ Մուրատի, որ առ գեր. Սուքիաս Սոմալ:

Այս այն նամակն է, որով Մադրաս քաղաքից 1827 թուին մարտ ամսի 26-ից Ս. Մուրատեանի կտակակատարները պ. պ. Եդուարդ Ս. Մուրատ և Յովհաննէս Ս. Մուրատ յայտնում են նոյն ժամանակի Մխիթարեան ընդհանուր աբբային՝ Սուքիաս Սոմալին կտակած գումարի յանձնելը հայր Թէոդորեանի ձեռքը, որ է 640500 Մադրասու ռուփիք, և խնդրում են, որ այսքան ջանքով ձեռք բերած գումարը գործ դրուի հայկական դպրոցի վրա, ըստ դիտաւորութեան կտակողի: Սարգիս Թէոդորեան հայրը ամբողջութեամբ տպում է այդ նամակը իր բրօշիւրի մէջ, շարելով հէնց այդ նամակի կողքին իր նամակն էլ նոյնպէս ուղղած Սոմալ աբբային, որին աւետում էր ուրախութիւնը այն գործի համար, որ օգուտ պիտի բերէր ազգին ընդհանրապէս: Սրանից յետոյ այս խօսքերն էլ շարում... ,,Ահա ամք քառասուն են, զի աւանդեցի ես ի ձեռս միաբանութեանդ երկու միլիօն ֆրանք հրիտակն, թողեալ կըտակաւ ի հանգուցեալ Սամուէլ Մուրատէ ի կատարումն հայկական դպրոցին:"

„Դրամն այն դնի ի վերա գետնի ի շահաբերութիւն և բերէ շահ մինչև ցարդ (այսինքն մինչ 1873 թ.) չորս միլիօն ֆրանք. այլ ոչ եղին ի դպրոցէ անտի մինչև ցարդ չորս աշակերտք ըստ դիտաւորութեան հանգուցեալ բարերարին..."

,,Այս երկրորդ և պատասխանական թղթոյ իմոյ ոչ արար ինչ պատասխանի գերապայծառ Գէորգ Հիւրմիւզ, վասն զի մարդահաճութիւն և մտահաճութիւն արգել և խափան են նմա հաւանել ճշմարտութեան....„: Ցաւակցական քանի մի նախադասութիւններ էլի աւելացնելով, վերջացնում է պատկառելի ծերունին իր «թղթակցութիւնը» այսպէս՝.... Սեամ յուսով լսել ուստէք զճիշտ քննութիւն և զարդար դատ ընդ այս գրութիւնս..

Այս գրութիւնն էլ ու ուրիշ շատ և շատ անցքեր և պատմութիւններ գիտեն և ձեռքի տակ ունեն մեր վարչութիւնքը, բայց ում ես ասում: Փառք Աստուծու, այս բազմավաստակ և բազմամեայ վարդապետը դեռ կենդանի ապրում է այստեղ, էլ ում են սպասում ազգային վարչութիւնքը. ինչի են կամենում իրանց պէս, հայի մահու և կեանքի հարցերն էլ քնեցնել, միթէ չը գիտեն, որ այդպիսի քունը մահու կարող է փոխուել, յետոյ գնայ ու գնայ վայ տուր ինչքան կուզես....

Մուրատեան վարժարանի հարցից էլ աւելի պատրաստ ծամած բերանը դնելու և կուլ տալու բան կայ...արդեօք?

Յարոյ

պէտք է կերակրել դարմանով և ոչ կանաչ խոտով, որ երկար չը տևէ ցաւը, իսկ տարափոխութեան առաջն առնելու համար հարկաւոր է հիւանդ կենդանու գոմի ծակերը բաց թողնել ամբողջ օր և տակը օրէն երկու անգամ մաքրել և աղբը այնպիսի տեղ ածել, որ միւս կենդանիքը չը մօտենան (չը կոխեն և չը հոտոտեն)։

Ամենից լաւ կը լինի եթէ հիւանդ կենդանին չատ հեռու լինի միւս կենդանիներից։

Գ. Շահ.

ՆԱՄԱԿ ՇԱՄԱԽՈՒՑ

Գալու 1875 տարւոյ համար ընտրւեցան քաղաքիս բնակիչներից նոր դէպուտատներ։ Այդ ընտրողութեան պատգամաւորները ըստ երևոյթին չկարողացան կատարել իրեանց պարտաւորութիւնը ըստ արժանոյն և սորան ապացոյց այն է, որ ընտրված դէպուտատները, որոնցից մէկը իւր բազմամեկիշտ ընտանեկան դրութեամբ, իսկ միւսը իւր առևտրական գործերով զբաղված լինելով և յանձն առնելով դէպուտատի պաշտօնը, անձեռնահաս եղան օրէնսդրութեան այս նպատակին համար յօրինած պրինցիպն հասկանալ։ Ուրեմն սպասել, որ 1875 թւականին ևս մեր հասարակութեան զանազան արհեստաւորի դրութիւնը սոյն տարւանից աւելի գերեզանց դրութեան մէջ ենք տեսնելու, մենք չենք կարող։—Ազնուական (բէկական) կօմմիսիայի պ. պ. անդամները դարձեալ խոհեմութեամբ, ինչպէս երևում է, չեն կարողանում տանել իւրեանց գործերը և սորա հետևանքը լինում է այն, ինչպէս էր ամսոյս 11-ին, որ կուսակցութիւններ են կազմւում, ի հարկէ փոքր ինչ կարողութիւն ունեցող մարդկանցից և միմեանց վերա խանջալով կամ ատրճանակով յարձակւում։ Ամսոյս 11 մի այսպիսի պատահած յանցանքի մասին արդէն քննութիւն է անվում։—Մեր աշնան և ձմեռվան անձրևները, կարելի է ասել, նախապէս ուղղված են եղել ամառվայ համար, ինչպէս որ արդէն ձեզ յայտնի է իմ նամակից. ամբողջ աշունքում մինչև ցայսօր չենք տեսնում ոչ անձրևի կաթիլներ և ոչ ձիւն, բացի այն բացառութեան, որ շրջակայ սարերի վերա երբեմնապէս տեսնում ենք ձիւնի սպիտակութիւն։—Ինձ մնում է ասել և հետևեալը՝ թէ տարին վերջանալուն հետ, մենք էլ ծառայողներս, վաճառականներս, արհեստականներս, հասարակաց օգտին աշխատողներս մեր առանձնասենեակներում նստած, մեր խղճի առաջ խոստովանելով, սրբում ենք մեր մեղքերը...։ Սպասում ենք նոր տարին, որ միմեանց շնորհաւորենք, ցանկանք՝ առողջութիւն, աջողութիւն, աշխատասիրութիւն, գործունէութիւն, առաջադիմութիւն, մարդասիրութիւն,—իսկ «Մշակիդ» երկարատևութիւն։

Դեկտ. 13. Ա. Մելիք-Շահնազարեանց

ՆԱՄԱԿ ՇՈՒՇՈՒՑ

Արժ. Հ. Խորէն Ստեփանէի մի ամեայ վերատեսչութեան ժամանակը մեր հոգևոր դպրոցը նկատելի առաջադիմութիւն ցոյց տվեց։ Այդ փաստի ճշմարտութիւնն ակներև եղև բոլոր ժողովրդին դպրոցի աշակերտների հարցաքննութեան ժամանակին, որ շարունակւում էր ամենայն օր հրապարակական կերպիւ սոյն ամսի յունիսի 10-ից—ց30-ն. և աւելի ևս անուրանալի եղև երբ ըննի հարցաքննութեան, հոգևոր դպրոցի երրորդ դասատան աշակերտներից արքունական ուսումնարան փոխվողներն ընդունվեցան դարձեալ երրորդ դասատուն, որպիսի օրինակ մինչև այժմ չէ պատահած գոնէ Շուշւոյ հոգևոր դպրոցի աշակերտներին։ Պարտաւոր համարելով մեզ պատուել արժ. Հ. Խորէն Ստեփանէի այդ մի ամեայ անխոնջ հետևողութիւնն դպրոցի առաջադիմութեան համար, չենք կարող չը ցաւել դպրոցի այն աննախանձելի դրութեան վերա, որի մէջ արդէն դըպրոցն ընկած է զրկվի Խորէն հօր վերատեսչութեան պաշտօնից հրաժարվելուն։ Թէպէտ արժ. Հ. Խորէն Ստեփանէն իւր աշխատասիրութիւնն դարձեալ վայելեցնում է Շուշւոյ մէջ, բայց նորա պըտուղները վայելում են միայն այն աշակերտները, որոնց ծնողները հարուստ վիճակի մէջ գոլով, կարողացան գումար հաւաքել, տան վարձել մասնաւոր ուսումնարանի համար, և վայելուչ ռոճիկներ սահմանել պաշտօն վարողներին։ Բայց չենք կարող չը ցաւել, երբ տեսնում ենք հոգևոր դըպրոցի աշակերտներին, ըստ մեծի մասին հասարակ վիճակի ծնողների որդիք, զրկված լինելով այդ պտուղներից։ Սրա մխիթարութեամբ կը յուսամք որ ժողովուրդը պիտի մօտ ժամանակում հեռացնէ այն ամենայն պատճառներն, որոնց ներկայութեամբ մեր խղճալի դպրոցն անպտուղ է մնացել մինչև այժմ, չնայելով որ արդէն ծախսված են նորա վերա մեծամեծ գումարներ։

Նոյնպէս պարտաւոր ենք համարում յայտնել թէ հոգաբարձուներիս հրաժարական տալու միակ պատճառն Հ. Խորէնի վերատեսչական պաշտօնից հրաժարվելն չէր, այլ և կան ուրիշ ևս չատ ստիպողական պատճառներ, որոնք չեն ներում մեզ շարունակել մեր պաշտօնն և որոնք այժմս գցել են մեր դպրոցը վերջին թշուառութեան մէջ։

Ներկայ ամի օգոստոսի 31-ին մենք հրաժարական խնդիր մատուցինք Հոգաբարձութեան նախագահին, հետևեալ բովանդակութեան՝ «Զանազան ստիպողական պատճառներից հարկադրված, պարտք կը համարենք յայտնել Ծայրագոյն Իշխանութեանը իւր ժամանակին, որ չենք կամենում և կարելի չենք համարում այլ ևս շարունակել այսուհետև մեր հոգաբարձական պաշտօնը Հոգևոր Դպրոցի մէջ.—ուստի կը խնդրենք այս օրից ազատ համարել մեզ նոյն պաշտօնից»։ (Սորագրութիւն)։ Ցանկալի էր որ առանց ուշադրութեան չմնար մեր այդ խնդիրն, որովհետև նորա մէջ յիշատակեալ «ստիպողական պատճառներն» զրկված չեն մի նշանաւոր օգտից հոգևոր դպրոցի և նորա աննախանձելի դրութեան վերաբերութեամբ։

Հոգաբարձուներ. Հ. Սարուխանբէկեան, Ս. Իւզբաշեան, Թ. Խանդամիրեան։

9 դեկտեմբերի 1874

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

«Մշակի» ներկայ 52 համարը վերջինն է այս 1874 տարւոյ մէջ։ Եկող տարւոյ սորագրութիւնը արդէն սկսվել է։

* * *

Վախվախօվը, որ դեկտեմբերի 16-ին նահանգական դատարանում խանջալով խփել է իր դժբաղդ քրոջ մարդուն. իշխան Ջելօկայեվին, այժմ կալանաւորված է և բանդում նստած է։ Ասում են որ երբ դատարանը վճռեց դարձեալ յետ զցել գործը յունվարի 10-ին, որ արդէն քանի մի տարի է տևում, իշխ. Ջելօկայեվը մօտենում իր դահին և Վախվախօվին, ծաղրում է նըրանց վրացերէն ասելով մի խօսք որի իմաստը կարելի է թարգմանել այսպէս՝ իզուր ես աշխատում, ոչինչ չես ստանա։ Այն ժամանակ երիտասարդը, յիշելով թէ որքան դառն չարչարանքներ է կրել խեղճ մարտիրոս քոյրը իր մարդու ձեռքից, մտաբերելով թէ ինքն իր բոլոր կարողութիւնը կորցրել է քրոջ պաշտպանութեան գործի վրա, տեսնելով թէ դատաստանը անդադար տարիների ընթացքում յետ է զցում գործի վճիռը և վերջապէս լսելով Ջելօկայեվի բերանից իր և իր քրոջ մասին ծաղրական խօսքեր,—մոռանում է իրան և խանջալը բարձրացնելով զարկում է իր նորահաս քրոջ անօրէն տանջողին։

* * *

Գանձակից գրում են մեզ որ այդտեղի յաջորդը կրկին վերադարձել է Էջմիածնից... Շնորհաւոր նոր տարի, սիրելի Գանձակեցիք....

* * *

Լսում ենք որ եկող յունվար ամսին լինելու է Թիֆլիսում բնակիչների միօրական ժողովրդագրութիւնը։ Այդ մասին ընթերցողի ուշադրութիւնն ենք դարձնում ներկայ համարում տպված մեր առաջնորդող յօդվածի վրա։

* * *

Դեկտեմբերի 15-ին պ. Սունդուկեանցի «Քանդած օջախ» պիէսայի ներկայացման ժամանակ, որ պ. Ջմշկեանի բենէֆիսն էր, մեր տաղանդաւոր դերասանը չատ ծափահարութիւնների հետ միասին ստացաւ հասարակութենից և մի գալինեայ պսակ զարդարած ժապաւէններով։

* * *

Կիրակի օր, դեկտեմբերի 22-ին նոր քաղաքային վարչութեան ձայնաւորները հաւաքվեցան քաղաքային վարչութեան դահլիճում որ ներկայ գտնվեն ինչպէս քաղաքագլուխ, իշխան Թումանովը երդում կը տայ։ Սորանից յետոյ յարուցվեցան մի քանի հարցեր վարչութեան անդամների և քաղաքային քարտուղարի ընտրութեան մասին։ Վճռվեցաւ ընտրել մի մասնաժողով որ պէտք է մշակէ վարչութեան կազմակերպութեան հարցը, որոշէ քաղաքային պաշտօններ վարող անձինքների թիւը և նրանց տալու ռոճիկի չափը սահմանէ։ Ընտրվեցաւ եօթ անձինքներից բաղկացած մասնաժողով։

* * *

Շնորհակալութեամբ ստացանք որ պ. Տէր-Աբրամեանցից, Ռօստով (Դօնի վրա) քաղաքից ռուսերէն-հայերէն մի օրացոյց „Ростовъ Нахичеванскій календарь на 1875 г.“։ — Գինը 40 կոպէկ է։

* * *

Ուշադրութիւն ենք դարձնում ներկայ համարում տպուած Հնդկաստանից ստացած նամակի վրա։—Այդ է հայի բնաւորութիւնը... գաղթել, անդադար գաղթել, հարստանալ..., յետոյ, մէկ երկու սերունդից յետոյ՝ անշարժ մնալով և չենթարկվելով ժամանակի պայմաններին, հարստութենից ընկնել, և դարձեալ ընկնել, .. և յետոյ, չատ չատ երկու երեք սերունդից յետոյ՝ աղքատանալ, մուրալ և յետոյ ջնջվել ամբողջ սերունդով։ Հնդկաստանում եղած 20,000 հայերից մնացին այժմ, ինչպէս նամակագիրը վկայում է, միայն 350 ընտանիք։ Ուր են մնացածները... Նամակը վերջանում է հետևեալ խօսքերով՝ „մի ժամանակ ճանապարհորդը կը տեսնէ Գանգէսի ափերի վրա լայնատարած գերեզմանատներ և նրան կասեն՝ այստեղ հայեր էին բնակվում, իսկ այժմ չը կան։“

* * *

„Моск. Вѣд.“ լրագրին հաղորդում են հետևեալ պաշտօնական կարգադրութիւն։ Որովհետև Արաբիայում, որպէս հաղորդվում է պաշտօնական տեղեկութիւններով, յայտնվեցաւ այժմ ժանտախտ, ուստի Ռուսաստանին հպատակ մահմետական ուխտաւորներին արգելվում է ժամանակաւորապէս գնալ Մեկկա ցամաք ճանապարհով։

* * *

„Кавказъ“ լրագրում կարդում ենք որ ձմեռվայ ներկայացումներին յարմարեցրած Թիֆլիսի ամառվայ թատրօնում ներկայացումները պիտի սկսվեն դեկտեմբերի 26-ին։

* * *

Նորերումս Կաղանում այրվեցաւ քաղաքային թատրօնը։ Երևի բոլոր թատրօնների վիճակն է այրվելու...

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԳԵՐՄԱՆԻԱՅԻՑ հասնող լուրերը վերջին ժամանակը բաւական անմխիթարական կերպարանք էին ստացել՝ իշխան Բիսմարկ պատրաստ էր իր պաշտօնից հրաժարվելու մի դէպքի պատճառով, որի առիթով իշխանի կուսակիցների մի մաս, միանալով առաջադէմ կուսակցութեան հետ, բողոքեցին Բիսմարկի մի փորձնքի դէմ։ „Germania“ կղերական լրագրի խմբագիրը, Մայունկէ, որ մի և նոյն ժամանակ պատգամաւոր է Ռայխստագի մէջ, յանկարծ կալանաւորվում է և այն էլ պատահմամբ մի յօդուած տպելուց յետոյ, որի մէջ ասվում է, թէ Բիսմարկ Ռայխստագում իր տեսակցութիւնը Կուլմանի հետ յիշելով, այս վերջինի խօսքերը այլանդակել է, իր պատմածը բոլորովին հակառակ լինելով վկաների խօսքերին։ Մայունկէի կալանաւորութիւնից յետոյ Ռայխստագի առաջադէմ կուսակցութիւնը ընդունեց իր մի անդամի, Հօվէրբէկի առաջարկութիւնը՝ յայտնել որ պրուսական կառավարութիւնը և նրա գլուխը, իշխան Բիսմարկը վարվել է ընդդէմ Ռայխստագի իրաւունքների, չը խնդրելով Ռայխստագից թոյլտութիւն կատարել յիշված կալանաւորութիւնը։ Հօվէրբէկի այս առաջարկութիւնը ընդունվեցաւ ոչ միայն իր կուսակցութիւնից, այլ և Բիսմարկի կուսակցութեան կէսը անցաւ առաջարկողի կողմը։ Սա մի նշանաւոր երևոյթ է։ Բիսմարկ պատրաստ էր այսպիսի անհամակրութեան ցոյցից յետոյ իր հրաժարականը տալու, բայց կայսրի մօտ եղած մասնաւոր խորհուրդից յետոյ վճռվեցաւ, որ Բիսմարկը իր պաշտօնի մէջ կը մնայ և գուցէ նմանապէս պ. Լէօնհարդ, արդարութեան նախարար։ Կամ եթէ այս վերջինը հրաժարվի, նորա տեղը կը բռնի Բերլինի համալսարանի իրաւաբանութեան պրօֆէսոր, պ. Գնէյստ։ Վիէննայի լրագիրները այս անցքի մասին խօսելով, գրեթէ ամենքը համաձայն են, որ Բիսմարկի հրաժարական տալու պատրաստութիւնը պատճառված չէր Մայունկէի հարցով, այլ որ դա միայն մի առիթ էր, իսկ որ Բիսմարկի և Ռայխստագի բազմութեան մէջ արդէն վաղուց է, որ անհամաձայնութիւններ են ծագել, որոնք յայտնվում էին հետզհետէ ամեն հարցերում։—Հաւասը հաղորդում է որ գրաֆ Առնիմի գործը վերջացած է։ Գրաֆը արդարացրած է այն մեղադրանքից, որ նա իբր թէ ոչնչացրել էր պաշտօնական թղթերը, բայց դատարանը նրան դատապարտել է երեք ամսոյ բանտարկութեան (հաշւելով այն ժամանակը երբ նա նախապէս կալանաւորված էր), որովհետև նա հեռացրեց գործերից պաշտօնական մի քանի թղթեր։

ՍՊԱՆԻԱՅԻ մասին հաղորդվում է „Кавказъ“ լրագրին մի չատ նշանաւոր հեռագիր միջազգային հեռագրական ընկերութեան ձեռքով։ Սպանիայի նախկին թագուհու Իզաբէլլայի որդին դօն-Ալֆօնս յայտարարված է միաժամանակ Մադրիդում և Վալէնսիայում՝ Սպանիայի թագաւոր։ Զինւորական զօրքը միացաւ նրա հետ ուրախութեամբ։ Այդ յեղափոխութիւնը կատարվեցաւ առանց արիւնահեղութեան։ Մադրիդում կազմվեցաւ ժամանակաւոր տէրութիւն, որ հեռագրեց այդ մասին Իզաբէլլային և սա պատասխանեց որ նրա որդին դօն-Ալֆօնսը առանց յապաղութեան կուղևորվի դէպի Սպանիա։—Ուրեմն դօն-Կարլոս ընկաւ.... բայց և հանրապետութիւնը ոչնչացաւ։ Միթէ կարելի է սպասել որ այդ կը լինի ողորմելի Սպանիայի վերջին յեղափոխութիւն.... հազիւ։ Երևի ռոմանական ցեղերին վիճակված է տասն և իններորդ դարում անընդհատ յեղափոխութիւնների մէջ գտնվել։

ՆԱՄԱԿ ԿԱԼԿԱԹԱՅԻՑ

Հնդկաստանի հայ ազգաբնակութեան դրութիւնն այժմ ոչ այնքան նախանձելի է. մի ժամանակ, անգլիացւոց տիրապետութիւնից առաջ, հայերը, օգուտ քաղելով տեղային հնդիկների միամտութիւնից և երկրի բնական ճոխութիւնից, ձեռք էին ձգել այդ աշխարհի համարեա բոլոր հարստութիւնքը։ Նրանց վաճառականութիւնը խիստ լայն ասպարէզ էր բացել Հնդկաստանից մինչև Չինաստան, Ճապօնիա և Եւրօպա։ Իսկ երբ յայտնուեցան անգլիացիքը, հայերը սկսան հետզհետէ տեղի տալ նրանց, մինչև վերջապէս խոյս տուին իրանց ասպարէզից։

Ես այդ չեմ վերաբերում այն հանգամանքին—որպէս ոմանք կարծում են—թէ հայերը, քաղաքակրթութեան աւելի ստոր աստիճանի վերա կանգնած լինելով քան թէ անգլիացիքը, չը կարողացան նրանց հետ ազատ մրցութիւն անել։ Այդ թէև մասամբ իրաւացի է, բայց գլխաւոր պատճառը հայերի անկման պէտք է որոնել նրանց բնաւորութեան մէջ։ Հայը չէ սիրում իւր հարևան ազգերի հետ կեանքի մէջ ներդաշնակաբար ընթանալ։ Նա կամ պէտք է հարստահարէ, կեղեքէ և մինչև վերջին չափը խլէ հարևանից. իսկ եթէ հակառակորդի մէջ ուժ կայ և չը յաջողուեց այդ, պէտք է ենթարկւէ նրան և զոհէ իւր բոլոր արժանաւորութիւնները։ Որպէս առաջինի մէջ մինչև ծայրայեղութեան հասած անգութ է նա, նոյնպէս վերջինի մէջ նոյն չափով ստոր և փոքրոգի է։

Հայը սիրում է միշտ երկու ծայրայեղ կէտերի վերա կանգնել՝ մի ժամանակ նա հարստահարում էր հնդկացուն, այժմ նա ստրկացած է անգլիացուն։ Իսկ այդ ստրկութիւնը խլում է նրանից անհամեմատ չատ զոհեր։ Իւր տիրապետող ազգին հաճոյանալու համար, նա սկսել է խօսել նրա լեզուով, իւր զաւակները կրթում է նրանց ուսումնարաններում, իւր գեղեցիկ աղջիկները տալիս է նրանց որդիներին։ Իւր տան և ընտանիքի մէջ մտցրել է նա անգլիական ձևեր և սովորութիւններ, և այդպէսով, նա օրըստօրէ հեռանում է իւր ազգային առանձնութիւններից և հետևապէս հայութիւնից։

Այդ է իսկական պատճառը, որ մի ժամանակ մօտ 20,000 հայ բնակիչ ունեցող Հնդկաստանը, այժմ ունի ընդ ամենը 350 ընտանիք *)։ Յիշեալ թւի մէջ, բացի մի քանի հարուստ անձերից, մնացածները համարեա աղքատներ են և ապրում են եկեղեցիներից ստացած ողորմութիւնով։ Այստեղի հայերը, որպէս լսում եմ, մի ժամանակ կարգադրած են եղել իրանց մէջ՝ իւրաքանչիւր դուրս տարած և ներս բերած ապրանքի հակից նուիրել եկեղեցիներին մի որոշեալ արծաթ, և այդպէսով եկեղեցիքը հարստանում են, և նոյն արծաթը այժմ կերակրում է մի ժամանակ հարուստ եղած վաճառականներին։

---

*) Կալկաթայում 150 տուն. Դաքայում 30. Բանգոնի մէջ 30. Սինգափորում 40. Բատավիայի մէջ 50. Ցավայի մէջ 36. Բօմբայի մէջ 12. Չինկրայի մէջ 2. Մի քանի քաղաքներում բոլորովին սպառուել են, որպէս Սուրաթի մէջ մնում է միայն հայոց հոյակապ եկեղեցին և գերեզմանատունը։

Այդպէս է հայ վաճառականի վիճակը, երբ նրա փողը ձեռքից գնաց, նա զանուում է մուրացկան, որովհետև կեանքի մէջ ապրուստ ճարելու համար մի այլ գործի ընդունակ չէ.

Իրանց բոլոր կեանքը վաճառականութեան տուած, հայերը այնքան արհեստների և երկրագործութեան [illegible] ուշադրութիւն դարձրած չեն եղել, այդ ճիւղերը անցել են հրէիների ձեռքը. [illegible] հողերի հետ [illegible] չէ կարողանում արհեստ և երկրագործութեան մէջ, որովհետև նա իւր կատարելագործութիւնով [illegible] պարապմունքներին չէ ընդունակ. [illegible] դորանից, հողերի կեանքը և ապրուստը այնքան քիչ պէտքերի կարօտ է, որ նա կարող է միշտ իւր աշխատութիւնը և արդիւնաբերութիւնը էժան գնահատել. Բրնձից [illegible] պարզ կերակուրը նրա ամենօրեայ սնունդն է. [illegible] նրա [illegible] է. [illegible]

[illegible]

Չը նայելով ապրուստի այդպիսի դժուարութիւններին, [illegible]

Հայերը կարևորութեան մասին ունեն մի հնացած, այն էլ ամենայն դրութեան մէջ. [illegible] 3—4 տարի ժամանակով. Ցայտնի բան է, այդպիսի քահանայները, որպէս ժամանակաւոր վարձկաններ, մտածում են աւելի իւրեանց նիւթական մասին...

Մեսրոպ Թաղիաթեանցի ժամանակ ծաղկած տպարանի և լրագրութեան հետքն անգամ չէ մնացել. Աւ հասարակ այստեղի հայերի մէջ տիրում է անգլիականութիւնը և մի սառն անտարբերութիւն դէպի այն ամենը, ինչ որ ազգային է, ինչ որ հայկական է. իսկ դորա վախճանը ես այսօրից կարող եմ մարգարէանալ, որ մի ժամանակ ճանապարհորդը կը տեսնէ Գանգէսի ափերի վերա լայնատարած գերեզմանատներ, դադարկուած եկեղեցիներ, աւազին պալատների փլատակներ և նրան կասեն՝ «այստեղ հայեր էին բնակվում, իսկ այժմ չը կան...»

ԽԱՌԸ ԼՈՒՐԵՐ

Ներկայ թուի սեպտեմբերի 12—15-ին գումարվեցաւ Դանցիգ քաղաքում գերմանական առողջապահական ընկերութեան ժողովը, որի մէջ մասնակցեցին պրոֆէսոր-բժիշկներ, գործնական բժիշկներ, տէխնիկներ, իրաւաբաններ և զանազան քաղաքային վարչութիւնների ներկայացուցիչներ. Ժողովի նպատակն էր առաջարկել քանի մի առողջական վերանորոգութիւններ մանաւանդ բազմաբնակ կենդրոնների վերաբերութեամբ. Միւս անգամ մանրամասն կը խօսենք այդ ժողովի վրա.

* * *

Մեզանում չեն հասկանում թէ որքան արդիւնաւոր է դաշտերը պարարտացնելու համար մեծ քաղաքներից հաւաքվող աղբը. Փարիզում փողոցների մաքրելը ոչ թէ միայն ծախսեր չէ պատճառում քաղաքային վարչութեան, բայց այդ գործը հաստատ եկամուտի աղբիւր է քաղաքի համար. Փարիզ քաղաքը ստանում է տարեկան 600,000 ֆրանկ մի ընկերութենից որ կապալով վերցրած ունի քաղաքի փողոցների մաքրելը և որ ինքն իր կողմից դեռ շահվում է, ծախելով հաւաքված ցեխը երկրագործներին, տարեկան երեք միլլիոն ֆրանկով.

* * *

Թ.... քաղաքի սբ. Գ.... եկեղեցու քահանաներից մինը հրաժարեցրած լինելով նոյն եկեղեցու ուսումնարանի ուսուցչական պաշտօնից, ամեն միջոց գործ է դնում ուսումնարանը փակելու՝ մի քանի աշակերտաց ծնողներին ասում է թէ վարժապետները լաւ չեն դաս տալիս, միւսներին ասում է թէ աշակերտները լրբվում են. Այս խօսքերին շատ ծնողներ հաւատալով, հանում են իրանց որդիքը ուսումնարանից. Ահա ուրեմն մեր հոգևորականներ... փոխանակ նոր ուսումնարաններ կանգնեցնել, աշխատում են եղածներն էլ քանդելու...

* * *

Վիէննայի մէջ կազմվեցաւ ունևոր երիտասարդներից մի ընկերութիւն, որոնք իրանց նպատակ են դրել պսակվել միայն աղքատ աղջիկների հետ և եթէ անդամներից մինը չը կատարէ այդ պայմանը և պսակվի հարուստ մի օրիորդի հետ, պէտք է վճարէ տուգանք 10,000 ֆլօրին, որ գումարով կը կատարվի աղքատ մի զոյգի պսակ.

* * *

Ռուս լրագիրները հաղորդում են, որ Բեռլինի ոստիկանութիւնը տեղեկութիւն ստացաւ ռուս ոստիկանութենից, որ Պրուսիայի սահմանները անցած են չորս աւազակներ, որք մօտերումս կողոպտել են Օդէսսայի երկաթուղու վրա 5 արկղ, ի 20,000 պաշտօնական դրօշմաւոր թղթերով (գէրբովոյ թղթերով), 14,000 րուբլի արժողութեամբ.

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Իմ ՄԱՀՈՒԴԻ ԽԱՆՈՒԹԸ, հաշտարար դատարանի 2-որդ բաժանման վճռով, որ դրվում էր 11 հոկտեմբերին պատահած Թամամշովի քարվանսարայի հրդեհից յետոյ, այդ քարվանսարայի ներքևի յարկում, №№ 26 և 27 մէջ, այժմ շինութեան մեջտեղի յարկի նորոգվելու պատճառով, տեղափոխված է իմ առաջ ունեցած խանութները, այն է №№ 22 և 23: Սորա մասին պատիւ ունիմ յայտնել յարգոյ հասարակութեանը:

2 (3) Ստեփան ԻԶՄԻՐՈՎ.

Եկող 1875 թուին

Վրաց ԴՐՕԷԲԱ լրագիրը

Կը հրատարակվի երեք անգամ շաբաթը նոյն խմբագրութեամբ, բայց դիրքը փոքրացրած կը լինի:

Լրագրի գինը

Տարեկան փոստով . . .	8	րուբլ
Կէս տարվան	4	„ 50 կ.
Մի ամսով	1	„ „

Ստորագրութիւնը ընդունվում է Թիֆլիսում, Մէլիքովի և ընկ. տպարանում: Օտարաքաղաքացիք կարող են իրանց պահանջները ուղղել հետևեալ հասցէով՝ Тифлисъ, въ Редакцію газеты „Дроэба".

2 (3)

Магазинъ ЧАСОВЫХЪ ДѢЛЪ МАСТЕРА КАЦА, на дворцовой улицѣ.

По умѣреннымъ цѣнамъ большой выборъ карманныхъ, золотыхъ и серебряныхъ часовъ, стѣнныхъ—двухнедѣльнаго хода, парижской работы, столовыхъ, и кабинетныхъ часовъ, будильники различныхъ системъ и цѣпочекъ различныхъ металловъ.

С. КАЦЪ.

Ս. Կաց ԺԱՄԱԳՈՐԾԻ ԽԱՆՈՒԹԸ Դվորցովի փողոցի վրա.

Չափաւոր գներով մեծ ընտրութիւն գրպանի ոսկեայ և արծաթեայ ժամացոյցների, Շվէյցարիայի ամենանշանաւոր գործարաններից, մեծ ընտրութիւն պատի և սեղանի ժամացոյցների փարիզի գործարաններից. Զանազան շղթաներ ժամացոյցների համար նոր ոսկու, և զանազան այլ մետալների, նոյնպէս կաշեայ շղթաներ.

3 (5) Ս. ԿԱՑ

Դուրս եկաւ մամուլի տակից և ծախվում է Տփխիսի գրավաճառանոցների մօտ

Գրաբիւ Սիւրիւբ ... [illegible]

Գ. Զալախեցու հեղինակած

ԴԱՒԻ-ԴԱՌԱԲԱ.

Գիւղական թատրոն չորս գործողութեամբ)

(Յաւելուածով)

Գիրքը:

Գինն է 50 կոպէկ.—

Իսկ հարիւրով գնողներ համար՝—30 կոպ.

Օտարաքաղաքացիք կարող են ստանալ նամակով հասցէով.—„Въ г. Тифлисъ.—Григорію Папанцу, ученику Армянской Нерсесянской Семинаріи".

КОММЕРЧЕСКОЕ СТРАХОВОЕ ОТЪ ОГНЯ ОБЩЕСТВО

Թիֆլիսի ագէնտ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԿՐԱԿԻ ԴԷՄ ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ նշանակված է ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԱԳԷՆՏ.

Շարժական և անշարժ կայք ապահովացնել ցանկացողները կարող են դիմել՝ 1) Ագէնտութեան գրասենեակը, Դվորցովի հրապարակի վրա, Շարուրովի տանը, 2) Գրասենեակի բաժինը, Աւլաբարում, Միխայլովսկի փողոցի վրա, քաղաքային հիւանդանոցի դիմաց, Ալիխանովի տանը. 3) Գրասենեակի բաժինը, Մայդանի վրա, Շաղինովի քարվանսարայում, հարցնել Վասիլ Շաղինովին.

3 (4) Ընդհանուր ագէնտ Վ. Ա. ԴՈՒԿԷԼՍԿԻ

ՏԵՂԵԿԱՑՈՅՑ

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐԻ 26. — ԹԻՖԼԻՍ. 1874.

ԹԻՖԼԻՍԻ ՎԱՃԱՌԱՆՈՑ

(Դեկտեմբերի 25-ին)

	Ր.	Կ.
Ոսկին (պօլուիմպէրիալ).	5	90
Բամբակ Երևանու.	5	
„ Ամերիկայի սերմից	6	55
Բուրդը Թուշի	6	40
Թարաքամի	4	
Շաքարը ռուսի (բրօցկու)	8	50
„ միւս տեսակը	8	40
„ զազրան, տրանզիտ	4	90
„ մաքուր վճարած	8	
Շաքարաւազը Ռուսի	7	
Ղահվա Լիվանի լաւը	18	
„ Մոկօ շատ լաւը	19	50
„ Մարտինկօի ցածր	15	
Ալիւրը Երևանի	1	
Ալիւրը Գեանջու հասարակ	1	—
„ Շորագեալու	1	10
Գարին	„	60
Մոմ	10	30
Փոխանակագիր Պօլսի	6	35
„ Գավրէժի	4	40
Լօնդօնի կուրսը (Օդեսայի վերայ) 1 լիրան արժէ.	7	15
Մարսէլ և փարիզ 351 ֆր. արժէ	100	

ՀԵՌԱԳԻՐ

Քսան բառից կազմված հեռագիրը արժէ՝

	Ր.	Կ.
Կովկասի և Անդրկովկասի գլխաւոր քաղաքները.	1	
Նոր-Նախիջևան.	1	
Մոսկվայ, Ս. Պետերբուրգ. Նիժնի-Նովգորոդ	2	
Աւստրիա	2	75
Անգլիա.	3	75
Գերմանիա.	2	63
Թիւրքիա	3	
Ֆրանսիա	3	50

ՆԱՒԵՐ

Օդէսայից Փոթի (ամառը) նաւը դուրս է գալիս հինգշաբթի օրերը ժամը 2-ին կէս օրից յետոյ:

Փոթիից Օդէսա կիրակի 6 ժամին կէս օրից յետոյ:

Օդէսայից Փոթի (ձմեռը) հինգշաբթի օրերը 3 ժամին:

Փոթիից Օդէսա չորեքշաբթի օրերը առաւօտեան:

Փոթիից Կ. Պօլիս նաւը դուրս է գալիս երկուշաբթի առաւօտները:

Կ. Պօլսից Փոթի կիրակի առաւօտները:

ՓՕԹԻ-ԹԻՖԼԻՍԵԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

Թիֆլիսից մինչև Փոթի (ճանապարհորդների գնացքը) 8 ժամին 18 րոպէ առաւօտեան: Մինչև Սուրամ (խառն գնացքը) երեկոյեան 8 ժամ. 17 րոպէ:

	առաւօտ.	երեկոյեան
Թիֆլիսից	8. 18	8. 17
Մցխէթ	9. 18	10. 48
Գորի	11. 39	1. 43
Սուրամ	1. 52	4. 30
Քութայիս	7. 55	
Փոթի	11. 27	

	առաւօտ.
Փոթիից	7. 38
Քութայիս	10. 12
Սուրամ	4. 57
Գորի	7. 23
Մցխէթ	9. 52
Թիֆլիս	10. 49

Թիֆլիս գալիս է ճանապարհորդների գնացքը երեկոյեան 10 ժամին 49 րոպէ:

Տեղերի գինը՝ Թիֆլիսից

	I կլաս.	II կլ.	III կլ.
Մցխէթ	90	68	38
Գորի	3. 20	2. 40	1. 33
Սուրամ	5. 22	3. 92	2. 18
Քութայիս	9.	6. 75	3. 75
Փոթի	13. 1	9. 75	5. 42

ՓՈՍՏ

Ընդունում է

Ռուսաստան և Եւրոպա ամեն օր, բացի կիրակի:

Երկուշաբթի

Երևան (Ջուլֆ, Պարսկաստան) Օզուրգէթ, Ախալցխայ, Բէլի Կլիւչ, Բագուի և Գանձակի նահանգ (ծանր փոստ):

Երեքշաբթի

Սև և Ազով ծովի ռուս նաւահանգիստներ (ձմեռը) Բագուի և Գանձակի նահանգներ (թեթև փոստ): Նուխի (Ցարսկի Կոլոդցի, Զաքաթալ, Սղնախ, Թէլաւ, Լագոդեխ) թեթև փոստ:

Չորեքշաբթի

Երևան, (Ջուլֆ, Ալէքսանդրապոլ, Նոր-Բայազեդ) Ջուգդիդ:

Հինգշաբթի

Սև և Միջերկրական ծովի տաճկաց նաւահանգիստներ:

Ուրբաթ

Երևան (Ջուլֆ, Պարսկաստան, Ալէքսանդրապօլ) Օզուրգէթ, Ախալցխա, Բէլի Կլիւչ, Սև և Ազով ծովի ռուս նաւահանգիստներ, (ամառը), Բագուի և Գանձակի նահանգները (թեթև փոստ):

Շաբաթ

Նուխի, (Ցարսկ. Կոլոդ. Զաքաթ. Սղն., Թէլաւ).

Փոթի-Թիֆլիսեան երկաթուղու կէտեր ամեն օր, բացի կիրակի:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ

	կոպ.
Բաց նամակը արժէ.	5
Ռուսաստան նամակը	10
Գերմանիա, Աւստրիա	10
Ֆրանսիա.	13
Անգլիա	14
Շվէյցարիա	14
Թուրքիա (Կ. Պօլիս	20
Թիւրքիա (ցամաք)	20
Իտալիա	16
Ամերիկա	28
Պարսկաստան	10
Հնդկաստան	70
Եգիպտոս	27

ՓՕՍՏԻ ԿԱՌՔԵՐ

Թիֆլիսից Վլադիկավկաս ամեն օր ամառը 6 ժամին կէս օրից յետոյ իսկ ձմեռը 4 ժամին:

Թիֆլիսից Պիատիգորսկ, Ստաւրապօլ և Ռօստով հինգ շաբթի և շաբաթ օրերը 6 ժամին առաւօտեան:

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ԲՈՐՍԱ

(Դեկտեմբերի 15-ին)

Լօնդօն մի րուբլ արժէ $33\frac{9}{16}$ պէնս (փոխանակ 40 պէնս).

Փարիզ մի րուբլ արժէ $350\frac{1}{4}$ սանտիմ (փոխանակ 400 սանտիմ):

Առաջին 5% փոխառութեան տոմսակ	$185\frac{3}{4}$
Երկրորդ	183
5% բանկի տոմս. 1 շրջանի	$97\frac{7}{8}$
„ „ „ 2 „	$97\frac{7}{8}$
„ „ „ 3 „	—
5% րէնտա	$101\frac{1}{4}$
Ազով-Դօնի բանկի ակցիաներ	222
Օդէսայի Առևտր. բանկի ակցիաներ	245
Ս. Պետերբուրգի քաղաքային կրեդիտի ընկերութ. օբլիգացիաներ	$90\frac{3}{8}$

«ՄՇԱԿԻ» ՊԱՏԱՍԽԱՆՆԵՐ

—Բագու. Ա. Գ. Հեռագիրը ստացանք. Պատասխանեցինք նամակով:

—Թիֆլիս. Մէլիք-Ղարակեօզեանց. Ստացանք «Մշակի» երկու օրինակի վճարը, որից մինը դուք կամեցաք նուիրել ձեր հաշուով մի հայ ուսումնարանի,— մենք էլ ուրախութեամբ ընդունելով, կուղարկենք ձեր անունով Մարիամեան ուսումնարանին.

Дозволено Цензурою, 25 Декабря 1874 г. Тифлисъ — Типографія Меликова и К-⁰ — Խմբագիր—հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ЕЛЪ

овой у-

ъ кар-
ъ, стѣн-
работы,
ильники
ихъ ме-

0 կով.
нгорію
анской

ТВО